

SOCIAL WATCH
ČESKÁ REPUBLIKA

**Česká republika:
CHAOS
A NEKOMPETENCE
V DALŠÍM ROCE
KRIZE**

**Národní zpráva české koalice
Social Watch za rok 2013**

PRŮBĚŽNÁ ZPRÁVA O VÝVOJI V OBLASTI
SOCIÁLNÍHO ROZVOJE A ROVNOSTI POKLAVÍ

SOCIAL WATCH
ČESKÁ REPUBLIKA

**Česká republika:
CHAOS
A NEKOMPETENCE
V DALŠÍM ROCE
KRIZE**

**Národní zpráva české koalice
Social Watch za rok 2013**

PRŮBĚŽNÁ ZPRÁVA O VÝVOJI V OBLASTI
SOCIÁLNÍHO ROZVOJE A ROVNOSTI POHLAVÍ

Redakce:
Tomáš Tožička

Grafická úprava:
PLANB

Vytisknuto na certifikovaném papíře
FSC (Forest Stewardship Council)
www.fsc.org

Vydavatel:

**Ekumenická
akademie**

Ekumenická akademie Praha
Sokolovská 50
186 00 Praha 8
Tel./fax: +420 272 737 077
www.ekumakad.cz

Rok vydání: 2014

ISBN 978-80-87661-13-0

Obsah

Chaos a nekompetence v dalším roce krize.....5

Tomáš Tožička – Editor

Ilona Švihlíková – Ekonomika

Marcela Adamusová – Genderová problematika

Linda Sokačová – Sociální bydlení

Saša Uhlová – Romská menšina

Ostudná tradice: ČR i v roce 2013 vyzbrojovala diktátory..... 12

Peter Tkáč – NESEHNUTÍ

CO JE SOCIAL WATCH?..... 14

Chaos a nekompetence v dalším roce krize

Během pokračující recese byla zvolena nová, středo-levicová vláda. Uvidíme, zda dokáže lépe čelit sociálnímu rozvratu, obrovským daňovým únikům, xenofobii a dalším problémům, kterým jsme minulý rok museli vzdorovat, lépe než vlády pravicové.

Tomáš Tožička – Editor

Ilona Švihlíková – Ekonomika

Marcela Adamusová – Genderová problematika

Linda Sokačová – Sociální bydlení

Saša Uhlová – Romská menšina

Naděje v obrát k lepšímu i devizová intervence ČNB¹

I rok 2013 byl rokem recese, česká ekonomika se ovšem konečně dostala na úroveň roku 2008.² I toto pouhé konstatování je jasnou vizičkou hospodářské politiky pravicových vlád. Přestože pokles ekonomiky v roce 2013 je srovnatelný s poklesem roku 2012, význam jednotlivých komponentů je odlišný. V roce 2013 působily nadále negativně investice, ale nově, a snad překvapivě, také zahraniční obchod. Naděje k obrátu v oblasti investic se nicméně objevily na konci roku. Silná fiskální restrikce v roce 2013 již nepokračovala, vládní výdaje se de facto staly jedinou pozitivní složkou HDP.

Deflace se stala významným tématem v ekonomické debatě a to nejen díky deflačním vlivům z vnějšího prostředí (eurozóna, vývoj cen energií). Obavy z deflace byly jedním ze zdůvodnění listopadové devizové intervence ČNB k oslabení koruny. Ta vzbudila značnou kontroverzi mezi ekonomy i v rovině politické. K tomu přispěl i fakt,

že zdůvodnění tohoto razantního kroku oslabení české koruny směrem nad 27 Kč/euro se změnila.

Vedle hrozby deflace byl rovněž uveden důvod oživení české ekonomiky přes zahraniční obchod, včetně proklamace vzniku tisíců nových pracovních míst. ČSÚ intervenci a její zdůvodnění okomentoval tak, že se jedná o pokus ČNB vyřešit dlouhodobou recesi české ekonomiky při faktické absenci hospodářské politiky.³ Je pravděpodobně stále ještě brzy ke zhodnocení plných dopadů intervence (naplánované na minimálně rok).⁴ Můžeme konstatovat, že současná (březen 2014) míra inflace je meziročně 0,2 %, přičemž podobné deflační tendence pozorujeme téměř v celé EU.

Zahraněčí obchod se vyvíjí příznivě, i když tempo růstu dovozu (únor 2014) bylo vyšší než u vývozu. Je ovšem třeba mít na paměti, že česká ekonomika má v rámci mezinárodní dělby práce transformační charakter. Jak uvedl ČSÚ⁵ ještě

1 Článek čerpá především ze souhrnného materiálu ČSÚ: Vývoj ekonomiky České republiky 2013.

2 Dle Makroekonomického přehledu ČSÚ 3884 mld. Kč, v roce 2008 3 848 mld. Kč.

3 ČSÚ: Vývoj ekonomiky České republiky 2013, str. 18.

4 Komentáře k devizové intervenci, např. Ungerma, J.: Rozpaky nad záměrem centrální banky oslabit českou korunu, Britské listy, 20.11.2013. Dostupné z: <http://www.blisty.cz/art/71091.html>.

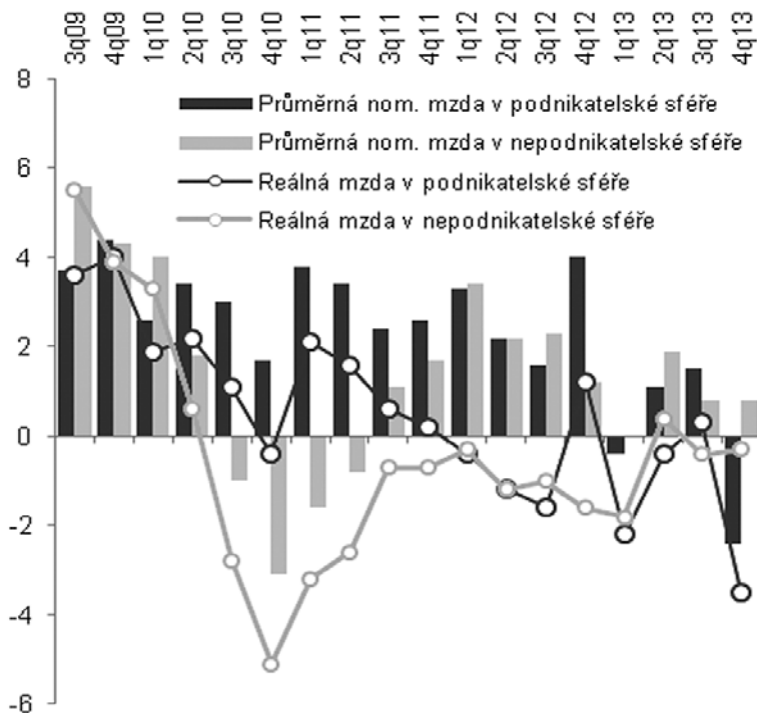
5 ČSÚ: Co znamená vysoká dovozní náročnost české ekonomiky, 16.12.2013.

na sklonku roku 2013, má ČR vysokou dovozní náročnost, jednu z nejvyšších v rámci EU⁶ – což bohužel také něco vypovídá o zapojení do mezinárodní dělby práce. Až tři čtvrtiny dovozu zboží a služeb slouží k mezispotřebě v ekonomice. Dovozní náročnost se projevuje především v automobilovém průmyslu, výrobě počítačů a elektroniky, rafinaci a koksárenském průmyslu. Tato pozice ČR znamená, že devalvační krok ČNB se projeví také na zvýšení cen řady vstupů, které české hospodářství potřebuje.

Nedobrá situace přetrvávala na trhu práce. Vysoká nezaměstnanost, dosahující 630 000 evidovaných na úřadu práce, se kterou ČR vstoupila

do roku 2014, jde ruku v ruce s dlouhotrvajícím poklesem reálné mzdy v nepodnikatelské sféře (více než 4 roky), v podnikatelské rovněž (2 roky). Celkově klesla reálná mzda v roce 2013 o 1,3 %. Dodejme, že roste počet neplnohodnotných úvazků⁷, které začínají signalizovat rostoucí prekarizaci na trhu práce v ČR. Jedním z nejvíce postižených odvětví zůstává stavebnictví, které klesá již neuvěřitelných 17 kvartálů v řadě. To ukazuje nejen na propad investiční aktivity, ale má také vliv na nezaměstnanost, neboť právě stavebnictví je sektorem, který intenzivně „nasává“ pracovní sílu.

Nominální a reálná mzda (y/y v %, na přepočtené počty, měsíční průměr)

Zdroj: ČSÚ: str. 17

6 Je téměř dvojnásobná proti průměru EU27.

7 Práce na dobu určitou, částečné úvazky. Podíl práce na dobu určitou se přiblížil jedné desetinné zaměstnanců.

Z hlediska vnější rovnováhy byl rok 2013 poměrně úspěšný. Sice stále přetrvává deficit běžného účtu, dosáhl ale velmi nízké úrovně (1,4 % k HDP). Výsledek obchodní bilance zaznamenal rekord v přebytku za existenci ČR. Nadále ovšem českou ekonomiku trápí vysoký odliv dividend do zahraničí, který je hlavním důvodem záporné bilance výnosů. Vliv oslabené koruny se projevil v prosinci v masivním (dvouciferném) nárůstu dovozů i vývozu.

Schodek státního rozpočtu za rok 2013 byl proti očekáváním podstatně nižší (cca o jednu pětinu). Vzrostly zejména nedaňové a kapitálové příjmy (příjmy z EU, Lesy ČR). Jak rovněž upozorňují analytici ČMKOS⁸, opět nebyla naplněna inkasní očekávání – s výjimkou DPH u všech ostatních daní bylo inkaso nižší než plánováno. Je třeba se ale také podívat na stranu výdajů. Pokračoval pokles kapitálových výdajů, především do dopravních staveb. ČMKOS upozorňuje, že více než 2/3 uspořené rozpočtové výdajů se týkaly právě investic. Další „úsporou“ bylo omezení valorizace důchodů. Špatná sociální situace (i situace na trhu práce) se odrážela v nárůstu výdajů na podporu v nezaměstnanosti, dávky státní sociální podpory apod.

Nová vláda, vzešlá z předčasných voleb roku 2013, má před sebou velké množství úkolů. Přitom je třeba uvést, že se jedná o vládu ideově heterogenní, jejíž stabilita bude navíc hned v roce 2014 testována třemi volbami (Evropský parlament, komunální a senátní volby), kdy budou jednotlivé politické strany stát proti sobě. Prvotním úkolem, který již probíhá, je provést důkladný audit výdajů a veřejných zakázek, které byly v posledních letech často pozoruhodným způsobem „outsourcovány“ mimo veřejný sektor.

V oblasti veřejných financí nejde „jen“ o zvýšení daňových příjmů a přijmutí opatření proti daňo-

vým únikům⁹ a vyhýbaní se daním přes daňové ráje – v tomto případě je nutno zásadně zlepšit a posílit práci celních a finančních úřadů i policie. Jde však také o nápravy regresivně orientovaného daňového mixu. Náprava destrukce minulých pravcových vlád bude nesmírně náročná. I vzhledem ke složení vlády lze těžko očekávat, že by intenzivněji přispěla k tomu nejdůležitějšímu: strukturální změně české ekonomiky, přeměně jejího transformačního charakteru na inovační, což by zároveň vedlo i ke zmenšení tlaku na mzdy a lepší pozici v mezinárodní dělbě práce.

Genderová problematika

Počátek roku 2013 se nesl ve znamení prvních přímých prezidentských voleb. Mezi 7 kandidujícími byly i 3 ženy, které v prvním kole dosáhly těchto výsledků – Zuzana Roithová (KDU-ČSL, 4,95 % hlasů), Táňa Fischerová (nezávislá kandidátka, 3,23 %) a Jana Bobošíková (Suverenita, 2,39 %). Do druhého kola volby nepostoupila žádná z kandidátek.

Událostí roku 2013 české politické scény se stal pád Nečasovy vlády, který ovlivnil chod země na další měsíce. V červenci nastoupila dočasná úřednická vláda v čele s Jiřím Rusnokem, která zůstala u kormidla až do podzimních předčasných voleb. V této vládě působila pouze jedna žena – Marie Benešová na postu ministryně spravedlnosti.

Říjnové předčasné volby nepřinesly z hlediska zastoupení žen žádné velké překvapení. Počet zvolených poslankyň klesl z 44 na 39, tedy z 22 % na 19,5 %. Zatímco ženy nejčastěji kandidovaly z 21. místa kandidátních listin, muži se nejčastěji objevovali na prvních pěti příčkách. Šanci na zvolení však měli pouze kandidáti a kandidátky na předních zhruba pěti místech, což jednoznačně ilustruje znevýhodnění žen ve volbách. Znovu

⁸ Fassmann, M., Ungergerman, J.: Vývoj hospodaření státního rozpočtu za rok 2013 a jeho souvislosti s vývojem reálné ekonomiky České republiky v letošním roce. Britské listy, 26.1.2014. dostupné z: www.blisty.cz/art/71906.html

⁹ Švihlíková, I.: Z čeho, kolik, pro koho? Aneb návrhy na změnu českého daňového systému, Britské listy, 3.3.2014. Dostupné z: <http://www.blisty.cz/art/72378.html>

se tak potvrzuje, že spoléhání na tzv. „přirozený vývoj“ při vyrovnávání zastoupení žen a mužů nefunguje. Je potřeba přistoupit k dlouhodobým systémovým změnám – závazným pravidlům pro zastoupení žen a mužů na kandidátních listinách, jinými slovy k genderovým kvótám.

O něco optimističtější je zastoupení žen v nově jmenované vládě. Ženy obsadily 3 posty, nově tedy máme ministryni spravedlnosti (Helena Válková, ANO), ministryni pro místní rozvoj (Věra Jourová, ANO) a ministryni práce a sociálních věcí (Michaela Marksová-Tominová, ČSSD). Nutno dodat, že v prvním návrhu neměla vítězná ČSSD nominovanu ani jednu ženu a Marksová-Tominová post získala až po odstoupení stranického kolegy. O přístupu největší české levicové strany to bohužel leccos napovídá.

Dobrou zprávou je pak znovuobnovení postu ministra pro lidská práva, menšiny a rovné příležitosti. Stal se jím Jiří Dienstbier (ČSSD). Důvod k mírnému optimismu dává i koaliční smlouva, která slibuje některé pozitivní kroky směrem k genderové rovnosti – např. zavedení tzv. náhradního výživného či podporu flexibilních úvazků. Uvidíme, zda tyto návrhy skutečně přejdou i do praxe nebo zůstanou jen na papíře.

Sociální a dostupné bydlení v České republice

V roce 2013 dospěla kumulace problémů s bytovou politikou v České republice téměř vrcholu. Na povrch začaly vyplývat problémy týkající se nefunkční a nesystémové bytové politiky, která upřednostňuje vlastnické bydlení a s tím výše příjmové skupiny na úkor nájemního bydlení.

Hlavním problémem se staly ubytovny, které jsou v ČR téměř jediným možným útočištěm pro sociálně vyloučené skupiny. Zároveň ale platí, že boom a zneužívání tohoto typu podnikání sociálně vyloučené a lidi bez domova vytváří. Podstandardní bydlení na ubytovnách, často doprovázené nedůstojným jednáním s ubytovaný-

mi, je v současné době finančně nejnáročnějším podporovaným bydlením, které je ve většině kryto sociálními dávkami na bydlení ze strany státu. Zcela nevyhovující ubytovny se navíc v poslední době stávají místem, kam se stěhují i vícečetné rodiny či senioři, kteří si nemohou dovolit bydlení ve svých původních bytech, a dokonce i senioři a lidé se zdravotními hendikepy, kteří potřebují specifickou péči. Některé z ubytoven se totiž tváří jako zařízení sociálních služeb či domovy pro seniory se speciálními službami.¹⁰

To, že dochází k rapidnímu zvyšování finanční nedostupnosti bydlení zvláště pro některé skupiny obyvatelstva, mezi které patří sociálně vyloučení, senioři, rodiny s dětmi nebo rodiny samoživitelé, ukazuje i růst výdajů na sociální dávky.¹¹ Na potřebu zákonné úpravy sociálního bydlení dlouhodobě poukazuje i Úřad veřejného ochránce práv.¹²

Vyplaceno (mil. Kč)	2008	2012	2013	Index změny 2008 – 2013
Příspěvek na bydlení ¹³	1619	5744	7404	4,57
Doplatek na bydlení ¹⁴	473	1673	2814	5,95

10 Na problém nelegálních sociálních služeb upozornila v červnu 2014 také veřejná ochránkyně práv A. Šabatová. Např. <http://www.ochrance.cz/tiskove-zpravy/tiskove-zpravy-2014/ochrankyne-varuje-pred-nelegalnimi-sociálními-sluzbami/>, staženo 6. 7. 2014.

11 Údaje Ministerstva práce a sociálních věcí.

12 “Od roku 2005 veřejný ochránce práv kontinuálně upozorňuje na chybějící zákonnou úpravu sociálního bydlení, jako na stále závažnější problém, který přispívá k propadu sociálně slabých občanů do chudoby a současně zvyšuje sociální napětí ve společnosti.” Zdroj: Souhrnná zpráva o činnosti veřejného ochránce práv 2012.

13 Příspěvek na bydlení přispívá na krytí nákladů na bydlení rodinám či jednotlivcům s nízkými příjmy. Poskytování příspěvku podléhá testování příjmů rodiny za předchozí kalendářní čtvrtletí. Za příjem se považují i přídavek na dítě a rodičovský příspěvek. Více: https://portal.mpsv.cz/soc/ssp/obcane/prisp_na_bydleni.

14 Více: <https://portal.mpsv.cz/soc/hn/obcane/bydleni>.

Vedle toho neziskové organizace, které poskytují mnohem kvalitnější ubytování v azylových domech či v tréninkových bytech, nemají dostatečnou podporu od státu – a to jak finanční, tak legislativní. Sociální či veřejné bydlení poskytované obcemi se od sebe liší město od města, vesnici od vesnice. Celý systém je totiž poznamenán velkou roztržičností a nesystematičností. Bydlení v bytech vlastněných obcemi nemusí být díky deregulaci ani to nejlevnější a některá města vybírají nájemce svých bytů právě na základě metody, kdo nabídne nejvíce. Systematicky jsou z tohoto typu bydlení vylučovány právě některé skupiny jako např. Romové, lidé bez příštěší, nízkopříjmové skupiny atd.

V širším hledisku také doposud chyběla stínová koncepce sociálního a veřejně dostupného bydlení, která by byla prosazována neziskovými organizacemi či dalšími zájmovými subjekty. Jakýmsi ideálem prosazovaným právě NNO i vládní Agenturou pro sociální začleňování se stal především systém dostupného bydlení – tedy různé typy ubytování a bydlení pro cílové skupiny podle jejich “kompetencí k bydlení”. Zcela zásadním nedostatkem tohoto systému je, že téměř nikdo v dostupném bydlení nemá šanci proniknout na běžný trh s byty či do veřejného bydlení.¹⁵

Nevyhovující a neustále se eskalující situace vedla k tomu, že neziskové organizace z oblasti práce s lidmi bez domova, poskytovatelé sociálních služeb a také jednotlivci, kteří se dlouhodobě zabývají bytovou politikou, založili na jaře 2014 Platformu pro sociální bydlení (až do června 2014 fungovala na neformální bázi), která si klade za cíl vznik zákona o sociálním bydlení a jeho efektivní fungování. Platforma vytvořila na tehdejší vládu premiéra P. Nečase a později i J. Rusnoka velký tlak a podařilo se jí, aby nebyla odsouhlasena zcela nefunkční a další problémy vytvářející Koncepce sociální-

ho bydlení, která se opět zaměřovala především na podporu ubytoven a zakonzervování stávajícího stavu sankcionování těch, kteří si nemohou dovolit důstojné bydlení, nebo na něj vynakládají vysoké procento svých příjmů. Platforma pro sociální bydlení zároveň otevřela diskusi o tématu sociálního bydlení jako nástroje pro důstojné a finančně dostupné bydlení a doufejme, že v dlouhodobějším horizontu také přispěla k otevření debaty o veřejném a finančně dostupném bydlení.

Nová vláda deklaruje podporu vzniku zákona o sociálním bydlení a k jeho tvorbě byla ustanovena mezirezortní skupina složená nejen z ministerstev, ale i odborníků, nevládních organizací či akademické obce. Jaký obsah se podaří prosadit bohužel nebude známo před koncem roku 2015.

Další rok extremismu

V roce 2013 pokračovaly podobně jako v předchozích letech demonstrace zaměřené proti Romům. Svolavatelé demonstrací je prezentovali jako protesty proti „nepřízpůsobivým“, což je kódové označení, které v České republice zdomácnělo, aby se ve veřejném prostoru nemuselo říkat přímo Romové. Každý Čech ale ví, co se tím ve skutečnosti myslí. V několika případech došlo během demonstrací málem k pogromu, nicméně policie ČR dokázala nakonec vždy dav demonstrujících, kteří chtěli vniknout do obydlených Romů, zastavit.¹⁶

Na rozmachu demonstrací, které probíhaly zejména v letních měsících, se podílela výraznou měrou česká média, která obsáhle informovala i o naprosto banálních konfliktech, jako jsou například běžné rvačky mezi dětmi. Tím posilovala ve společnosti představu, že s Romy nelze vyjít a je třeba proti nim razantně zakročit. V tomto ohledu je česká mediální scéna, až na několik málo výjimek, poměrně jednotná, problém při-

¹⁵ V roce 2014 se situace mění a neziskové organizace především ty sdružené v Platformě pro sociální bydlení, nebo i Agentura pro sociální začleňování začínají prosazovat i jiné přístupy k bydlení založené na principu housing first.

¹⁶ <http://www.romea.cz/cz/video/demonstrace/policie-se-pripravuje-na-vikendove-demonstrace>

živování rasistických vášní se netýká jen bulvárních periodik a televizí, ale i médií hlavního proudu.¹⁷

Demonstrace probíhaly v mnoha českých městech, mimo jiné v severočeském městě Duchcov.¹⁸ Jako důsledek sociálních bouří zde obec rozdělila v dokumentu „Opatření na řešení problematiky s nepřizpůsobivými obyvateli města Duchcova“ tzv. sociálně vyloučené (Romy) do dvou kategorií. Na spolupracující a nepřizpůsobivé, které se rozhodla pravidelně kontrolovat a snažit se mj. „zabránit vyhazování odpadků na veřejných prostranstvích“ nebo „zajistit, že nepřizpůsobiví dobrovolně opustí město“. Na situaci upozorňuje Amnesty International ve své zprávě Žádáme spravedlnost.¹⁹ V lednu 2014 vysvětlila starostka zástupcům Amnesty International, že po demonstracích městský úřad začal organizovat pravidelné návštěvy romských domácností, údajně ze zdravotních a bezpečnostních důvodů. Inspekce údajně vykonává skupina sestávající ze sociálních pracovníků, hasičů a zástupců místního stavebního odboru. Zpráva pojednává i o dopadu, který tato praxe a protiromské demonstrace mají na romské obyvatele Duchcova a na jejich psychiku.

Pokus o nápravu situace ze strany vlády představuje tzv. Agentura pro sociální začleňování, která existuje už od roku 2008 a která prostřednictvím lokálních konzultantů pomáhá obcím, jež stojí o spolupráci. Problémy, které sociálně vyloučené Romy sužují, mají však natolik komplexní povahu, že je velmi obtížné dosáhnout změny pouze jiným přístupem samospráv. Jako dobrý příklad lze použít zaměstnání. I pokud se podaří obci vhodnou politikou zaměstnat dlouhodobě nezaměstnané, stane se často, že tyto nemohou zaměstnání nakonec vykonávat, neboť jsou v tzv. dluhové pasti a příjem jim celý zabaví exekutor. Je tedy zřejmé, že politiky integrace musí brát v potaz nejrůznější aspekty celé situace.

17 <http://denikreferendum.cz/clanek/16263-vazena-rado-ceske-televize>

18 <http://www.romea.cz/cz/video/demonstrace/demonstraci-v-duchcove-svolavaji-neonaciste>

19 <http://www.amnesty.cz/download/file/479>

V roce 2013 byly volby do Poslanecké sněmovny, ze kterých začátkem následujícího roku vzešla nová vláda, která opět zřídila Ministerstvo pro lidská práva. Zde je naděje, že by konečně mohlo dojít k lepší koordinaci politik a k pojetí problému v jeho celistvosti.

Chaos na cestě z problému

Zdá se, že čím dále více lidí si začíná uvědomovat, že situace se nevyřeší sama jakýmsi zásahem neviditelné ruky trhu či náhlým zlepšením ekonomického růstu. Mezi politiky na národní i lokální úrovni se proto občas objevují snahy řešit národní i regionální rozvoj koncepčně. Bohužel se ukazuje, že k tomu v České republice chybí nástroje. Místo instrumentů vedoucích k aktivizaci obyvatel jsou nadále využívány především paternalistické pečovatelské nástroje. Tedy namísto podpory lidí a komunit, aby si pomohli sami, převládá snaha „řešit“ problémy jednotlivců a dávat jim návody, co mají dělat.²⁰ Pokud pak tyto návody nerespektují, jsou označováni za nezodpovědné, a to i některými sociálními pracovníky, a to i v případě, kdy je rada těchto pracovníků nanejvýše sporná. Klasickým příkladem je spor o řešení problému v ústeckých Předlicích.

Komunitní práce orientovaná na aktivizaci občanů zdola, která je dnes uznávána jako jeden ze základních pilířů rozvoje lidí, komunit i regionů v České republice, prakticky zcela chybí. Slibnou se zatím zdá jen aktivita Policie České republiky a Ministerstva vnitra, která se snaží zavést preventivní a méně represivní community policing, který by měl více spoléhat na spolupráci s občany a to i v ohrožených lokalitách.²¹ Nakolik se tuto ověřenou techniku podaří zrealizovat v ČR, ukáží další roky.

20 <http://denikreferendum.cz/clanek/16376-jsme-nuceni-cekat-na-malcolma-x-nebo-obeti-pogromu>

21 <http://www.mvcr.cz/clanek/community-policing.aspx>

Celostní lidskoprávní přístup v zahraniční politice

Lidskoprávní agenda byla v české zahraniční politice včetně té rozvojové vnímána jako prioritní. Na tom se sice byli schopni domluvit téměř všichni aktéři v politických i občanských kruzích. Když ovšem dochází na její praktické uplatňování, konsensus rázem mizí.

Neokonzervativní část (hanlivě nazývaná pravdolákařská) zastává především koncepci prosazování politických práv s důrazem na právo na vlastnictví a tzv. vývoz demokracie.

Na straně druhé jsou sociálně liberální skupiny, které kladou důraz na celostní pojetí lidských práv. To vychází především ze Všeobecné deklarace lidských práv s přihlédnutím na obdobné kontinentální charty. Podle slov nového náměstka Ministerstva zahraničních věcí se nová vláda kloní spíše k tomuto druhému principu.²² Bohužel některé kroky nové české diplomacie budí spíše rozpaky a mezi neokonzervativní částí pak nepokrytý odpor.²³

Jedná se především o novou dohodu s Čínskou lidovou republikou, která vzbudila především v mainstreamových médiích velké diskuse a kritiku vlády.²⁴

Naopak zcela nepovšimnuto zůstalo hlasování České republiky ve výboru pro lidská práva OSN, které se jednotně se státy Evropské unie pokusilo zastavit vznik otevřené pracovní skupiny, která bude jednat o závazných pravidlech dodržování lidských práv pro nadnárodní firmy a další byznys.²⁵ Vzhledem k tomu, že většina médií je

v rukou velkých podnikatelů z důležitých sektorů mezinárodního obchodu, není divu, že domácí novináři toto hlasování nijak nekomentovali.

Před českým ministerstvem zahraničí a před celou vládou tak leží úkol, se kterým si naše země nedokázala poradit od doby svého vzniku. Jak se na zahraničním poli profilovat tak, abychom působili ve prospěch nedělitelných lidských práv, mezinárodní bezpečnosti a zachování míru. A přitom aby naše politika byla dostatečně důvěryhodná a nepůsobila jen jako prázdná rétorika, která se mění ve větru politiky velkých zemí Severu. Obdobně veliké země Beneluxu či Skandinávie ukazují, že taková profilace je nejen možná, ale také přínosná.

Je otázkou, do jaké míry se podaří české politické reprezentaci, zastupitelům i české diplomacii prosadit celostní pojetí lidských práv a zvyšování participace obyvatel na tvorbě politiky a řešení vlastních problémů vlastními silami. Pro následující demokratický rozvoj je to ovšem otázka zásadní.

22 Petr Drulák <http://denikreferendum.cz/clanek/17205-lidska-prava-v-zahranicni-politice-aneb-od-sneni-k-naivite-a-zpet>

23 <http://denikreferendum.cz/clanek/18389-take-zaoralek-a-drulak-navazují-na-disent-jen-by-to-mell-rikt>

24 http://www.lidovky.cz/zaoralek-v-pekingu-tibet-je-nedělitelnou-součástí-ciny-pg8-/zpravy-svet.aspx?c=A140429_100219_in_zahranici_msl

25 Deník Referendum, Tomáš Tožička <http://denikreferendum.cz/clanek/18275-ceska-republika-v-osn-opet-proti-lidskym-pravum>

Ostudná tradice: ČR i v roce 2013 vyzbrojovala diktátory

Během probíhající debaty o směřování české zahraniční politiky, která souvisela se změnou ve vedení Ministerstva zahraničních věcí (MZV), opět zanikl jeden její důležitý aspekt, a to obchod se zbraněmi. Odpůrci změn, odvolávající se na tradici ochrany lidských práv, kterou se česká zahraniční politika měla údajně dosud vyznačovat, zapoměli totiž na to, že Česká republika dlouhodobě vyzbrojuje různé diktátorské režimy, čímž jim prostředky k porušování lidských práv svých obyvatel přímo poskytuje. Nic přitom zatím nenaznačuje, že by změny ve vedení MZV měly tuto ostudnou tradici zastavit. Následující text shrnuje nejzávažnější případy vyzbrojování diktátorských režimů českými zbraněmi za rok 2013.

Peter Tkáč – NESEHNUTÍ

Vývoz zbraní z České republiky v roce 2013 proti předchozímu roku opět stoupl a dosáhl hodnoty 286 milionů eur. Mezi největšími příjemci českých zbraní se opět ocitly režimy nechvalně proslulé porušováním lidských práv. Tak například zbraně v hodnotě 11 milionů eur skončily v Saúdské Arábii, ve které jsou zakázány politické strany, nesmí se konat volby, opozice je pronásledována, stejně jako náboženské, etnické či sexuální menšiny. Aby toho nebylo málo, chystá se kopřivnická TATRA v Saúdské Arábii otevřít továrnu na nákladní auta pro saúdskou armádu. V další ze zemí, ve Spojených arabských emirátech, skončily české zbraně v hodnotě 6 milionů eur. V zemi přitom dochází k pronásledování opozice, systematickému mučení vězňů a k vykořisťování pracujících přistěhovalců a přistěhovalkyň. Ostudné je také vyzbrojování Bahrajnu, který patří mezi nejrepresivnější režimy světa, a který v roce 2011 brutálně potlačil demonstrace volající po demokratizaci společnosti. Z pohledu ochrany lidských práv není možné považovat za uspokojivou ani situaci v dalších zemích, ve kterých české zbraně skončily - v Alžírsku (12,7 mil. eur), Etiopii (200 tis. eur), Thajsku (4 mil. eur)

atd. Malé množství vojenského materiálu z kategorie „Výrobní zařízení a součásti“ bylo dokonce vyvezeno i do KLRD.

Nejtypičtějším příkladem upřednostňování ekonomických zájmů před ochranou lidských práv v české zahraniční politice je dlouhodobé vyzbrojování Egypta. České republice jako by bylo jedno, kdo tam zrovna je u moci - vyzbrojovala Mubaraka, dokud nebyl nahrazen Mursím, pak vyzbrojovala Mursiho, dokud nebyl nahrazen juntou a teď vyzbrojuje i juntou. Největší aférou byla zakázka na vyzbrojení egyptské policie z jara 2013. Česká zbrojovka měla tehdy dodat 50 000 pistolí a firma Sellier & Bellot zase 10 mil. kusů munice. Vývoz těchto zbraní nezastavil ani červencový puč, po kterém se dostala k moci junta, ale až masakr ze dne 14. srpna, kdy během zásahu egyptských bezpečnostních složek proti sympatizantům Muslimského bratrstva zemřelo v průběhu jediného dne několik stovek lidí. Evropská unie se tehdy zavázala přestat vyvážet zbraně do této země a konala tak i Česká republika, na žádost MZV byly vývozy českých zbraní do Egypta zastaveny.

Netrvalo však dlouho a Česká republika vývoz obnovila, a to začátkem roku 2014. Tehdy proti tomu protestovala i koalice Social Watch, která se přidala k otevřenému dopisu NESEHNUTÍ²⁶ vyzývajícímu české Ministerstvo průmyslu a obchodu a Ministerstvo zahraničních věcí k zastavení vývozu. Situace v ochraně lidských práv se totiž od srpna 2013 vůbec nezlepšila, podle signatářů tedy nepominuly důvody, pro které se Evropská unie rozhodla tam vývoz zbraní zastavit. Zhoršující situaci potvrzují i světové lidsko-právní organizace - podle společné zprávy Amnesty International a Human Rights Watch z června roku 2014 čelí Egypt největší lidsko-právní krizi v jeho moderní historii.²⁷ Soudy udělují hromadné tresty smrti, demonstrace jsou násilně rozháňeny, demonstující odsuzováni na deseti- a víceleté tresty vězení, stejně tak i lidsko-právní aktivisté a aktivistky. Známy je také případ tří novinářů anglické mutace televize Al-Jazeera odsouzených na 7 let vězení pro údajnou podporu terorismu.

Egyptskou juntou v únoru 2014 kritizovala dokonce i Česká republika, když se na půdě Rady OSN pro lidská práva připojila spolu s dalšími šestadvaceti státy k dopisu vyjadřujícímu znepokojení nad stavem lidských práv v Egyptě.²⁸

V dopise podepsaném Českou republikou se doslova píše:

„Vyjadřujeme znepokojení nad omezováním práv na pokojné shromažďování, svobodu projevu, sdružování a nad nepřiměřeným použitím smrtících prostředků ze strany egyptských bezpečnostních složek proti demonstřujícím, které vedlo k velkému množství úmrtí a zranění.“

Dopis byl přitom paradoxně publikován zrovna v době, kdy se v médiích objevila informace, že Česká republika povolila vyvézt do Egypta zbylé pistole, které se tam nestihly dostat před masakrem v srpnu 2014. Česká republika, tak trochu schizofrenně, na jedné straně egyptskou policii kritizuje a uznává vinnou ze zabíjení demonstřujících, na druhé straně ji neváhá vyzbrojovat, přičemž argumentuje „ochranou českých turistů“ a „boji proti terorismu“. O tom, jak egyptská vláda chápe „boj proti terorismu“, svědčí například již zmíněný případ tří novinářů Al-Jazeera odsouzených pro údajnou podporu terorismu.

Všechny tyto vývozy se konaly legálně s povolením Ministerstva průmyslu a obchodu. Každoročně se tak ukazuje, že Česká republika upřednostňuje ekonomické zájmy před ochranou lidských práv. Zodpovědnost přitom leží především na Ministerstvu zahraničních věcí. O udělování licencí na vývoz zbraní z České republiky rozhoduje sice Ministerstvo průmyslu a obchodu, to ale musí získat kladné stanovisko Ministerstva zahraničních věcí, které v něm musí zohledňovat lidsko-právní aspekt zakázky a také dodržování mezinárodních závazků. Je proto nezbytné zvýšit transparentnost udílení licencí a dostat je pod veřejnou kontrolu.

26 <http://zbrane.nesehnuti.cz/index.php/zastavte-vyvoz-zbrani-do-egypta-vyzvaly-evropske-organizace-ceske-ministry/>

27 <http://www.hrw.org/news/2014/06/09/egypt-new-leader-faces-rights-crisis>

28 <http://bit.ly/1nnK4Ch>

CO JE SOCIAL WATCH?

Social Watch je mezinárodní síť občanských organizací usilujících o vymýcení chudoby a jejích příčin, o ukončení všech forem diskriminace a rasismu, o zajištění spravedlivé distribuce bohatství a naplňování lidských práv. Social Watch prosazuje mír, sociální, ekonomickou, environmentální a genderovou spravedlnost a zdůrazňuje právo každého člověka nežít v chudobě.

Síť Social Watch vznikla v roce 1995 s cílem nezávisle sledovat dodržování závazků, přijatých na konferenci Organizace spojených národů o sociálním rozvoji v Kodani v roce 1995 a na Konferenci o ženách v Pekingu v témže roce. Na těchto konferencích bylo poprvé definováno odstranění chudoby a rovnost pohlaví jako společný celosvětový cíl – jeden z hlavních vedle míru a lidských práv.

Social Watch vydává každoroční zprávy o pokroku a nedostacích v boji proti chudobě a za rovnost mužů a žen (většina lidí žijících v chudobě jsou ženy). Výroční zprávy se staly první stálou monitorovací iniciativou v oblasti sociálního rozvoje a rovnosti pohlaví na národní úrovni a poprvé spojily tato dvě témata v nadnárodním měřítku.

Social Watch vyzývá vlády, OSN a mezinárodní organizace k odpovědnosti za naplnění národních, regionálních a mezinárodních závazků k vymýcení chudoby.

ČESKÁ KOALICE SOCIAL WATCH

Česká koalice Social Watch vznikla v roce 2008 a hlavními tématy, na která se zaměřuje, jsou:

- Chudoba a sociální práva
- Rozvojová spolupráce
- Genderová spravedlnost
- Životní prostředí
- Migranti a menšiny

Chudoba, sociální práva a rozvojová spolupráce

Chudoba a především její extrémní formy je základní překážkou důstojného života a rozvoje jednotlivce, rodin i komunit. Boj proti chudobě na mezinárodní úrovni odsouhlasily všechny rozvinuté státy již v roce 1971 v OSN, kdy se také bohaté země, včetně té naší, zavázaly navýšit prostředky na rozvojovou spolupráci na 0,7 % HDP. To se dosud podařilo jen pěti zemím. V roce 2000 na Summitu tisíciletí se opět všechny země rozhodly přijmout tzv. Miléniovou deklaraci a Rozvojové cíle tisíciletí, které měly nejhörší formy chudoby odstranit do roku 2015. Ani to se nepodařilo. Koalice Social Watch monitoruje naplňování mezinárodních závazků a požaduje po vládách, aby plnily své sliby. Chudoba Jihu sice dává lidem na Severu laciné zboží a suroviny. Není ovšem možné stavět rozvoj jedněch na úkor druhých. Není to morální a není to ani praktické. Bezpráví, které podporujeme na jednom konci světa, nakonec zasáhne i nás.

To můžeme vidět i na rostoucí strukturální chudobě v nejbohatších zemích, mezi něž také patříme. Odchod firem do zemí, v nichž nemusí brát ohled na práva zaměstnanců, vede k tomu, že mizí pracovní místa a roste nezaměstnanost. Vládami tolerované odlivy kapitálu do daňových rájů přes fiktivní sídla firem působí, že státy nemají dostatek prostředků na zajištění základních potřeb a tak redukuje sociální zajištění nezaměstnaných a postižených, náklady na školství a zdravotnictví přenášejí ve stále větší míře na rodiče a pacienty. Social Watch požaduje,

aby práva bank, firem a nadnárodních korporací nestála nad demokratickými právy občanů. Jen tak je možné zahájit boj s chudobou a lidem zajistit jejich práva a důstojnost.

Genderová spravedlnost

Genderové struktury se v současných společnostech spolupodílejí na reprodukci a utváření nových sociálních nerovností jak na lokální, tak na globální rovině. Jedním z hlavních pilířů práce sítě Social Watch je sledování dodržování mezinárodních závazků genderové rovnosti především v souvislosti se sociální spravedlností a dodržováním sociálních práv žen všude na světě. Social Watch každoročně publikuje Index genderové spravedlnosti (Gender Equity Index), který klasifikuje a řadí země podle tří základních ukazatelů genderové nerovnosti: vzdělání, socioekonomického postavení a podílu na moci.

Životní prostředí

Dle výsledků výzkumů (konaných pod záštitou generálního tajemníka OSN) Millennium Ecosystem Assessment lidská společnost za posledních 50 letech ovlivnila ekosystémy na Zemi ve větším měřítku než v jakémkoli jiném období dějin lidské civilizace. Poškozeno je na 60 % hodnocených globálních služeb ekosystémů, což mj. vytváří překážku pro redukci chudoby, zlepšení potravinové bezpečnosti a zlepšení zdravotního stavu lidské populace. Využíváním ekosystémů zbohatla bohatší část světa, chudí obyvatelé planety ale v důsledku poškození ekosystémů (rozšiřování pouští, nedostatek potravy, ohrožení zdraví apod.) ještě více zchudli. Ničení ekosystémů stojí i za řadou bezpečnostních rizik a hrozeb konfliktů o zdroje.

Migranti a menšiny

V oblasti migrace je možné vysledovat v České republice jistý posun, dochází k nárůstu cizinců a cizinek, kteří se zde chtějí dlouhodobě usadit, na což je Česká republika nucena reagovat. I přesto koalice Social Watch upozorňuje na nerovné postavení přichozích v české společnosti, například v přístupu cizinců/nek z třetích zemí ke zdravotnímu pojištění. Přetrvávající je i nerovné postavení v pracovní sféře. Každá další novelizace cizineckého a azylového zákona směřuje k větší restrikci a tuto nerovnou situaci ještě zhoršují.

Členy české koalice Social Watch jsou:

- Ekumenická akademie Praha
- Gender Studies
- Fórum 50 %
- Trast pro ekonomiku a společnost
- NESEHNUTÍ
- Masarykova demokratická akademie
- Eurosolar
- Alternativa 50+

Další informace a publikace ke stažení naleznete na www.socialwatch.cz, www.ekumakad.cz a www.socialwatch.org

Staňte se přáteli české koalice Social Watch na facebooku!

Během pokračující recese byla zvolena nová, středo-levicová vláda. Uvidíme, zda dokáže lépe čelit sociálnímu rozvratu, obrovským daňovým únikům, xenofobii a dalším problémům, kterým jsme minulý rok museli vzdorovat, lépe než vlády pravicové.

Social Watch je mezinárodní síť občanských organizací bojujících za snížení chudoby a proti příčinám chudoby, za zajištění spravedlivé distribuce bohatství a prosazení lidských práv. Zavazujeme se k sociální, ekonomické a genderové spravedlnosti a zdůrazňujeme právo každého člověka nežít v chudobě.

Social Watch vyzývá vlády, OSN a mezinárodní organizace k odpovědnosti za naplnění národních, regionálních a mezinárodních závazků k vymýcení chudoby.

Členy české koalice Social Watch jsou:

Ekumenická akademie Praha

Gender Studies

Fórum 50 %

Trust pro ekonomiku a společnost

NESEHNUTÍ

Masarykova demokratická akademie

Eurosolar

Alternativa 50+